

גליון מס' 5

פרשת וירא

ט"ז בחשוון תשפ"ו

זמני כניסת השבת

ירושלים - 16:09

בני ברק - 16:25

חיפה - 16:17

עפולה - 16:12

כתובתם ועשנתם של חכמי צפון אפריקה

דברי רבותינו על כוחה העצום של התפילה

דבר - העורך

אוצר נאומי צפון אפריקה

ישמע חכם ויוסיף לקח להוסיף ולהתפלל הן מצד שתפילה אינה חוזרת ריקם, ומועילה למקום רחוק, והן מצד שמתאווה הקב"ה לתפילת הצדיקים שעושה בזה נחת רוח עצום לפניו יתברך.

וראיתי בספר שערי תפילה להרה"ג הצדיק רבי דוד חי אבוחצירא שליט"א, שהביא בשם הקדמונים דהאדם אשר מתפלל אם מרגיש בתפילתו התלהבות ואש בוערת ידוע שתפילתו נחת רוח לבורא עולם ורצויה לפניו, ולו רק בשביל זה שיעשה נחת רוח לבוראו יתחזק האדם בתפילה להחזיק מחשבתו לכיוון בתפילה, וללמוד ההלכות כראוי שבה יתעורר לקיום המצוה כדבעי.

ונחתום בדברי רבי רפאל אנקווה (בדרשותיו בספר חידושי רא"ם) שעורר על הזלזול בתפילה ועל הצורך בכוונה הראויה, "ואנחנו רואים בעוונותינו הרבים שכל התפלות שלנו, הם כמשא כבד יכבדו עלינו, דהא עינינו רואות שבני אדם אחד רץ כל אחד ואחד רץ לבית הכנסת הקודמת להתפלל, דיפה שעה אחת קודם לחבירתה, ואפילו ילך לבית הכנסת וימצא אותה המרהנית הגיע ליוצר או לעמידה, תיכף כורך התפילין על ידו, ומהר ימהר לקרות במרוצה בלי כוונה ובלי הבנה כלל, עד שאינו יודע מה מוציא מפיו, להגיע למי שהתפללו כבר, אוי להם ואי לתפילתם... וא"כ הגם שמתאספים בבתי כנסיות להתפלל בצבור, מה תועלת יש בתפילה שהיא במהרה ובמרוצה ובלי כוונה, אין בה שום תועלת ולא מלבד שאין בהם שום תועלת, אלא אדרבה שתיים רעות עושה ב"מ [בר מנין-]".

יהי רצון שהקב"ה יקבל תפילת עמו ישראל, אכי"ר.

בברכת שבת שלום
יוסף רביבו

בפרשתנו לפני הפיכת סדום כתוב, "וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עושה", וכתב מוהר"ר וידאל הצרפתי זלה"ה בפירושו צוף דבש, דמה שנראה כביכול שהקב"ה יש לו צד כביכול שלא לגלות לאברהם ענין סדום, דהנה קודם לזה כאשר הודיע הקב"ה לנח שעתיד להשחית כל בשר לא עמד נח בתפילה, וע"כ אמר הכא מה טעם אודיע את אברהם שמא לא יתפלל ומה טעם הודעה זו, אלא דמאחר ובאברהם נאמר ונברכו בך כל גוים, הרי שאברהם מחוייב להחיים שיהיו מתברכים בו, ומחוייב להתפלל עליהם, לפיכך אמר הכתוב כלשון מסתפקת כדי שאברהם לא התייאש מלהתפלל, ועל כן אמר בלשון זה אף שבפועל לכאוי לא תועיל תפילתו כלל כדחיינו.

אלא שבספר פיתוחי חותם לרבי יעקב אבוחצירא זיע"א, כתב, דאין לחשוב שלא הועילה תפילת אברהם, שהרי כשנגזרה הגזירה דסדום אף לוט בכלל היה, וראה הקב"ה שעתידות לצאת ממנו ב' פרידות טובות, רות המואביה, ונעמה העמונית, ולכן גילה אוזני אברהם, ואף שלא הועילה תפילתו להציל סדום עכ"פ הועילה להציל בנות ובנותיו בשביל אותן ב' פרידות.

ויש ללמוד מדברים אלו, כמה יסודות בענין תפילה, הנה לפירוש קמא, אע"פ שידע הקב"ה שלא תועיל התפילה לכאוי, מ"מ לא כיסה מאברהם, מכיון שהקב"ה מתאווה לתפילתן של צדיקים, ועמד כולן צדיקים, ובפרט לפי סוף דברי הרב בעל צוף דבש, למדים אנו שתפילת אברהם אהובה ורצויה והיה הוא לגוים כולם, ויש לאדם ללמוד מכך שבכל אופן יש לו להתפלל, ואף אם חושב שאין כבר עוד דרך ונגעלו שערי תפילה, ומעשה אברהם וסדום יוכיח, וביותר נמצינו למדים מדברי הרב בעל פיתוחי חותם על כוחה של תפילה, שאף זו הנראית כתפילה לבטלה מ"מ הועילה להציל לוט ובנותיו, ואף יותר מכך לפרידה טובה הלא היא רות המואביה אם דוד המלך ומלך המשיח יבוא ויגאלנו במהרה בימנו, אמן.

זיכרון להולכים

חידושים כתורת רבותינו

דרישה וחקירה

עשנת חכמים

שאל ויענה

עסע שרוקו

פניאלת קודש

גאוני מרוקו

ההבדל העצום בין צדיקים לרשעים

וְאִקְחָהּ פֶּת לֶחֶם וְסִעְדוּ לָבֶכֶם אַחֵר תַּעֲבְרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עֲבָדְכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ (בראשית, י"ח, ה')

אם אפשר לפרש, והוא בהקדים מה שפירשו חז"ל על הפסוק (משלי, כ"ג, ו') "אל תלחם את לחם רע עין ואל תתאו למטעמותיו", דמאחר שאמר "אל תתאו למטעמותיו", דהיינו אפילו תאוה, כל שכן אכילה, ופירשו חז"ל על פי מ"ש ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה (ילקוט שמעוני, בראשית רמז קמ"ז), אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים, דהיינו, כשבא אורח נחוץ לדרכו ומבקש מה לאכול, אומר לו תמתין עד שאעשה לסעודתך כך וכך, ומרבה לו כמה דברים וכל זה כדי לטורדו שילך לדרכו, ואילו יושב לא יעשה אפילו מעט מכל מה שאמר אפילו מעט מזער, לכך מזהיר הכתוב ואומר "אל תלחם את לחם רע עין", אם תשב אצלו, "ואל תתאו למטעמותיו", כשאתה נחוץ לדרכך והוא אומר אעשה לך מטעמים רבים אל תאמין.

אבל גבי צדיקים, אומרים מעט, דהיינו כדי שיבואו האורחים, והם נחוצים לדרכם, מפציר בהם שיעדו אצלו סעודה קטנה, עד שישבו, ואחר כך עושה כמה וכמה, וכך עשה אברהם אבינו ע"ה, כשראה האורחים אמר, "ואקחה פת לחם וסעדו לבבכם אחר תעבורו", ואחר שישבו כתיב, "וימחה אברהם [האהלה אל שרה ויאמר] מהרי שלוש סאים קמח לוישי ועשי עוגות, ואל הבקר רץ אברהם, ויקח [בן בקר רך וטוב] ויתן אל הנער וימחה לעשות [אותו].

לקח טוב - רבי חביב אלקובי

רמז נאה למעלת חידושי תורה

וַיִּשַׁח חֲמָאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לַפְּנִיָּהם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ (בראשית, י"ח, ח')

יובן, דהנה ידוע כל מה שמחדש הצדיק בעולם הזה הן בסוד הן בפשט כשמת אומר חידושו בשיבה של מעלה ושומחים בו ומעלים אותו ויושב עמם ליהנות מזיו השכינה, וזהו שאמר הכתוב שזה הצדיק בידו "חמאה וחלב" הם חידושי הסוד דכתיב "דבש וחלב וכו'". ועוד לקח בידו "ובן הבקר" שהם פשטי התורה שהם כבן הבקר שהם מאכל כל אדם, גם הפשט הוא פשוט לכל אדם. "ויתן לפניהם" של צדיקים ועל ידי זה נתעלה, "והוא עומד עליהם" דהיינו עלה עליהם ואחר כך הוא והם תחת הענן שהוא אילנא דחיי דכתיב "ויעץ החיים בתוך הגן", 'ויאכלו' שנהנו מזיו השכינה, ממורי זיקני כמוה"ר אברהם פינטו זלה"ה.

אעלה בתמר [מתורת רבני מראכש] - רבי יצחק הרוש

ביאור הכתובים במעשה אבימלך

וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מַה עָשִׂיתָ לָנוּ וְמַה חָטָאתָ לָךְ כִּי הִבַּאתָ עָלַי וְעַל מִמְלַכְתִּי חֲטָאָה

וְגִדְלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּ עֲשִׂיתָ עִמָּדִי, וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֵל אַבְרָהָם מַה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה (בראשית, כ', ט"ו-י')

קשה דלמא אמר עוד, "ויאמר אבימלך אל אברהם, הלא הוא המדבר עימו בתחילה, ועוד דמה אומר "מה ראית", הלא כבר דיבר אליו הדברים מלמעלה. ונראה לי לומר, ד'אבימלך בתחילה לא דיבר אלא על ידי שליח מתורגמניה, ומה שאמר "ויאמר לו" הוא המתורגמן שדיבר עמו, אמר לו במצות המלך "מה עשית לנו ומה חטאתי לך וכו'", וכשראה אברהם שאבימלך בעצמו לא דיבר עמו לא השיב לדברי המתורגמן, לכך איצטריך אבימלך לדבר עמו בעצמו ולא על ידי אמצעי, וזהו שאמר "ויאמר אבימלך", בעצמו "מה ראית וכו'", ואז השיב לו, ק"ל.

חדר נאה - המשמ"ח אליקים

הטעם שזקנים מקפידים שאנשים צוחקים

וַתֵּרָא שָׂרָה אֶת בֶּן הַגֵּר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק (בראשית, כ"א, ט')

אם הענין כפירוש, הוא שהזקנים מקפידים מאוד כשצוחקים האנשים, לפי שחושבים שצוחקים מהם, ולפי ששרה היתה זקנה ואמרה "כל השומע יצחק לי", כשראתה לישמעאל מצחק, חשבה שצחק ממנה, ולכן אמרה גרש את האמה הזאת ואת בנה, ויש להודות לחז"ל שאמרו (ב"ר, נ"ג, י"א) שראתה הצדקת בו דבר עבירה ויראה שיוצא את בנה לתרבות רעה, ולכן אמרה "את בן הגר המצרית", ולא אמרה "את ישמעאל", כי היה דומה לאמו המצרית והכשפנית, אף על פי שילדתו לאברהם.

צורר המור - רבי אברהם סבע

אברהם היה מכיר באורחיו ע"י האילן

וַיִּטַּע אֲשֶׁל בְּבָאָר שֶׁבַע וַיִּקְרָא שֵׁם בָּשָׂם וְהָיָה אֵל עוֹלָם (בראשית, כ"א, ל"ג)

וקשה א'. מה ענין נטע אילן אצל ויקרא בשם ה'. ב'. מה ענין אומרו אל-עולם. ג'. אשל הוא אילן כבאור התרגום, ומנא להו לרז"ל לומר אכילה שתיה לוי. ויובן על פי המבואר במדרש הנעלם כי מה שאמר "והשענו תחת העץ", וכן "והוא עומד עליהם תחת העץ", שהיה לו לאברהם אילן אחד שבו היה מכיר ויודע האנשים שהיו ראויים לחסות תחת כנפי השכינה ולכן אמר והשענו תחת העץ, ואם היו ראויין האילן היה פושט ענפיו עליהם ומכסה אותם ואם לא היו ראויים, האילן היה מתמרן ועולה וזה האילן היה אברהם מוליכו עמו ולכן כשבא לבאר שבע נטע אותו שם וזהו "ויטע אשל" חזר לנטוע יען "ויקרא שם בשם ה' אל-עולם" היה מכריח כשהאל-קדם לעולם והעולם אינו קדמון ואם היה רואה שהיה האילן פושט ענפיו עליהם מכיר היה בזה שחוזרים בתשובה ונותן להם אכילה ושתייה ולוייה.

לב דוד - המגיד ממראכש [רבי דוד קדוש]

לצערנו אין אנו יודעים יותר מדאי פרטים אודות מוהר"ר שלום אזולאי הנזכר להלן, ובפרט על שנות ילדותו, רבותיו, וכו', אולם להלן אציג מן המעט הידוע לנו, שהצלחתי לקבץ מן הספרים שכתבו אודות חכם זה.

מוהר"ר שלום אזולאי זלה"ה

מוהר"ר שלום אזולאי זלה"ה היה מחכמי מראכש, איננו יודעים שנת לידתו, אולם פטירתו היתה בשנת תש"א (1940 למניינם), חכם זה הרבה לקדש עצמו בתעניות וסיגופים, ורוב ימיו עסק בלימוד התורה, ואף לימד אחרים וזיכה את הרבים, מהנהגותיו אשר נכתבו על גבי מצבתו, הוא זהירות בקימת חצות. [הנהגה זו מקורה מדוד המלך ע"ה שהיה קם כבר בחצות לילה לשורר לקב"ה בשירות ואמירות, כמבואר בגמ' ברכות (ג', ע"ב), וראה עוד במשנ"ב (סי' א', סק"ט) שכתב, "והמקובלים האריכו מאוד בגודל מעלת קימת חצות כי רבה היא, וכבר נדפס בסדורים סדר ההנהגה הנכונה על פי כתבי האר"י ז"ל".]

על מצבתו במראכש נכתב:

"אבן שיש מאירה שתחתיה נטע נעמן זקן ונשוא פנים יושב אהלים זהיר בקימת חצות למד ולימד וזיכה את הרבים כל ימיו בתעניות וסיגופים זה שמו הטוב הח' [-החכם-] הש' [-השלם-] והכולל כמוהר"ר שלום אזולאי ז"ל עלתה נשמתו בשיר המ' לגן עדן עולם הני ביום שיש בשי' י"ד לחו' [-לחודש-] חשוון ש' התש"א לפ"ק [-לפרט קטן-] תנצב"ה. [ספר מצבות מראכש, עמ' 60].

אף לגבי חכם זה חשוב מאוד לשים לב שהיה ב' חכמים שנשאו שם זה, ראה בספר ארזי הלבנון (עמ' 2023) שכתב, "רבי שלום אזולאי, מחכמי ורבני עיר צפרו שבמרוקו, היה דיין בסוף ימיו של הרה"ג משה אלבאז זצ"ל, היה בעל כשרונות נפלאים שקדן וחרף משנתו קב ונקי, הרבה גבולו בתלמידים תלמידי חכמים וגדולי תורה, היתה לו ספריה חשובה מאוד, וגם העתיק כמה ספרים ובפרט דיני ומנהגי הטריפות, חיבר שירים רבים ומיוחדים ונדפסו בספר "צלצלי שמע", שבסוף ספר "עת לכל חפץ", נפטר בשנת תרפ"ב (1922), [וכע"ז] בספר מלכי רבנן (ק"י"ג, ע"א), אלא שהמתבונן היטב יראה, שהם ב' חכמים שונים, הן מן הזמנים השנים בו חיו, והן ממקום מגורם, זה בפאס, וזה שלפנינו היה במראכש.

איזכור נוסף מצאתי לחכם בשם זה, ועדיין לא עלה בידי לדעת אם זו אחד מן החכמים הנ"ל, או לא, בספר לקח טוב [עה"ת לרבי חביב אלקובי, בפירושו לפרת ואתחנן] כותב, "פירוש זה עלה בדעתי כשהייתי קטן ולומד במסכת ברכות וכתבתיו, והקראתיו לפני רבי מורי כמוהר"ר שלום אזולאי נר"ו יחי שמו לעד אמן, ושמה בי שמחה גדולה... כתבתיו באהבה ושמחה רבה, כן יעזרני להשלים חפצי ורצוני בתורה, אמן כן יהי רצון".

חידושים בתורת רכותנו

- מו"ר הרה"ג הרב רן אבוהצירא שליט"א [נשיא העמותה]

במדור זה נפרסם בעז"ה חידושים מתורתו של נשיא העמותה - רבי רחמי"א שליט"א, חידושים אלו נלקטו ונאספו מהערות בגליונות בצידי הספר שכתב מו"ר שליט"א בכתב יד קודשו במשך השנים, ולא ראו אור, ועתה רואים אור לראשונה, בגליון זה.

מעלת המחפש חידושי תורה

כיון שעוסקים אנו בחידושי תורה, מן הראוי להביא את הערות מו"ר שליט"א על דברי הרב לבוש מרדכי למהר"ר מרדכי למשעאלי זלה"ה [המכונה אלסקר, מרבני עוב"י מראכש], שכתב לפרש הפסוק "פרי צדיק עץ חיים ולוקח נפשות חכם (משלי, י"א, ל'), וז"ל:

"הנה ידוע כמו שחובה על האדם לעסוק בפו"ר [-בפריה ורביה-] עם אשתו, כך חובה על האדם לעסוק בתורה ולחדש בהם חידושים ופלפולים בפרד"ס של תורה, וזהו כוונת אומרו "פרי צדיק", פירוש פריה ורביה של עיקר הצדיק כ"א בעץ חיים [שנא' 'עץ חיים היא'] שהיא התורה, ופריה ורביה עם אשתו טפלה, אבל מי שעוסק בתורה בפ"ו עם אשתו להוציא תולדות, חכם איקרי, צדיק לא איקרי, וזהו "ולוקח נפשות חכם".

וכתב ע"כ מו"ר שליט"א: "ומי שמחדש חידושים ופלפולים בפרד"ס התורה, וגם פרה ורבה עם אשתו צדיק וחכם איקרי, וה' יזכנו אכ"ר".

רמז נאה בענין העקידה

ועתה נביא את הערותיו של מו"ר השייכים לפרשתנו, אביא את חידושו של רבי רפאל חיים בן עטר [שנדפס בספר תורת מראכש], ואת הערת מו"ר שליט"א, בפרשתנו כתב הרחב"ע זצ"ל, וז"ל: "ויעקוד את יצחק בנו" (כ"ב, ט'), ראשי תיבות "איוב", ויובן לי במה שכתב הרב ש"י [-שארית יעקב לרבי יעקב אלגאזי פרשת תזריע ב'] דלמה נענש איוב ונדון ביסורין, מפני שנעקד יצחק ולא נקרב על גבי המזבח, וכתוב (דברים, כ"ה, ב') "לא תחסום שור", לכן נענש איוב שהוא גלגולו, וזהו הטעם איוב למה נענש משום ש'ויעקד את יצחק בנו ולא הקריבו, לכך נענש איוב בשביל העקידה שעבר אברהם על לאו ד'לא תחסום שור', וזהו נמי יובן לי מה שאמרו רז"ל (ספר הגלגולים, פ"ג) "את איוב ב'שחין ר'ע מ'כף" (איוב, ב', ז') ר"ת 'אברם', והכוונה דלמה נענש ביסורין הוא מכאן אברם שעבר על לאו ד'לא תחסום', וק"ל.

וכתב ע"כ מו"ר שליט"א בערה בגליון בצד הדף: "עלה לי בס"ד ויעקוד את יצחק בנו, ס"ת דקות, לרמז דהיה עקוד יצחק עליו השלום דקות, היינו זמן מועט, ריחמ"א".

בענין ים המלח

בפרשתנו אנו מוצאים על הפיכת סדום וכל ערי הכר בגפרית ומלח אשר הפך ה' באפו ובחמתו על עוברי רצונו, כמה נקודות מעניינות הנוגעות לאיזור זה ובמה שנעשה בו, והנה ידוע ומקובל כי סדום היה באיזור ים המלח המוכר כיום בחלקו המזרחי דרומי, התורה בפי' נצבים (פכ"ט, פסו' כ"א-כ"ב) כתבת "ואמר הדור האחרון בניכם אשר יקומו והנכרי אשר יבוא מארץ רחוקה וראו את מכות הארץ ההוא ואת תחלואיה אשר חלה ה' בה, גפרית ומלח שרפה כל ארצה, לא תזרע ולא תצמח, ולא יעלה בה כל עשב, כמהפכת סדום ועמורה וגו'.

אנו עדים לדברי התורה"ק שאין עד עתה בכל איזור זה עשב ועצים, והשאלה הנשאלת היא מאחר שציינה התורה בעצמה שהוא מקום טוב ומוכן לזרע כגן ה' בארץ מצרים, וכמשי"כ רש"י שם כגן ה' לאילנות, כארץ מצרים לזרעים, האידך ע"י ההפיכה הפכה האדמה טיבעה ולא מצמחת.

ביאור יקר ונחמד אנו מוצאים להגאון המופלא נשיא וראש עמותת דביר ביתך הרה"ג רחמי"א אבוחצירא שליט"א בספרו הוראת שעה (עמ' תרנ"ב) שכידוע במלחמת העולה שהטילה אמריקה אטום על יפן ונחרבו המקומות הללו כליל, ואף במשך שנים רבות האדמה לא נרפאה, ולא זו בלבד אלא שהמקום עצמו היה מסוכן מחמת הקרינה הרדיואקטיבית, ואם כן כ"ש שכשהשם החריב את ערי הכר הוא תהפוכה לנצח ולא טובה לשום דבר, והוסיף מהמדרש (ב"ר, נ"א) שאם יטול אדם מטר היורד בסדום וישקה את ערוגותו אינה תצמיח, וא"כ לעולם אין בכח האדמה להצמיח.

התהוות ים המלח

רש"י בפי' לך לך (י"ד, ג') כתב, עמק השידים כך שמו על שם שהיו בו שדות הרבה, הוא ים המלח לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח, ומדרש אגדה אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו.

המלבי"ם בפירושו לתורה (י"ג, יו') מוסיף לבאר, וז"ל, ים המלח הוא ימה של סדום, ולא היה שם בתחילה, רק אחר שנהפכו ערי הכר פתחה הארץ את פיה ויהי שם עמק גדול, אשר נפלו לתוכה מי הירדן, והמים נעשו מלוחים מסיבת התהום שמלא מלח, ואין ראוי לחיות שם שום בריה, ובתחילה שלא היה לירדן ים ליפול אל תוכו, עת עלה על גדותיו שטף על כל הכיכר, כמו הנילוס בעת ימלא מים ישקה את כל ארץ מצרים, ואחר מהפכת סדום שנעשה העמק והים הזה בעת שמתמלא הירדן מימיו נשפכים אל הים הזה, והגם שנשפכים לשם מים רבים אינו מתמלא לעולם, כי המים נבלעים בתהומות כמו שכתבו חוקרי הארץ, אמנם לפני שחת ה' את סדום ואת

עמורה היה הירדן עובר את גדותיו כנהר הנילוס ומשקה את כל הכר שהולך יותר מלי' פרסאות, עכ"ל, לאור דברי רש"י והמלבי"ם מבואר שים המלח אינו נעשה מששת ימי בראשית מצאנו מחלוקת הפוסקים האם ניתן לברך על ים המלח עושה מעשה בראשית מאחר כי אינו נעשה מתחילת הבריאה.

החזו"ע (ברכות עמ' תס"ט) הביא פוסקים רבים שמטעם זה כתבו שאין לברך על ים המלח, ומהם, ההליכות שלמה, שבט הלוי, ועוד, וכנגדם האור לציון (ח"ב, פי"ד או' מ' במקורות) וטעמו ונימוקו עימו דסו"ס אינו נעשה בידי אדם, א"כ אף שנעשה אחר זמן מששת ימי בראשית אכתי ה' עשאו, כמו כן יש עוד פוסקים (דעת נוטה, פי' לך לך להגר"ח"ק, ובאילת השחר פי' לך לך בשם הגרי"ש אלישיב) הסוברים לברך מטעם שונה והוא, כי חלק מן הים נעשה כבר מששת ימי בראשית ואח"כ נתרב עוד כמהפכת סדום ולפי דבריהם לא יברכו על ים זה אלא א"כ ראה את כולו, דשמא מה שרואה עתה אינו מששת ימי בראשית, טעם נוסף מצאנו שלא לברך על ים המלח להגאון בעל מנחת אלעזר בספרו ניומוקי או"ח (סי' רכ"ח, סק"ב) בשם הגאון רבי יהוסף שוארץ בספרו פרי תבואה (ערך ים המלח) משום שאין מברכים על הקללה.

בע"ח בים המלח

כפי שזכרנו לשון המלבי"ם שכתב בתו"ד ואין ראוי לחיות שם שום בריה, וכן מצאנו בספרים ששמו ים המת (שער השמים, מאמר א', שער ה') מכיון שאין בע"ח בים המלח, והנה הרמב"ם בהלי ציצית (פי"ב, ה"ב) כתב מביאין דם חלזון והוא דג שדומה עינו לעין התכלת ודמו שחור כדיו, ומצוי בים המלח.

והגאון יעב"ץ (במטפחת ספרים, עמ' כ"ג) התפלל עד למאוד ע"כ ובפרט לגאון כהרמב"ם שהיה מובהק אף בדברים הטבעיים שלא ידע דבר זה.

ישוב נפלא הביא בעל התורה תמימה (פי' שלח, או' קי"ח) כי הרמב"ם קורא את הים הגדול בשם ים המלח, דאם לא כן הרי בגמ' במגילה (ה:): איתא דהחלזון נמצא בחלקו של זבולון, וים המלח בחלקו של יהודה, ומוכרח דכוונתו לים הגדול [ים התיכון], וכן יש להוכיח מדברי הרמב"ם בסו' פירושו למשנה שכתב, ואני עליתי בספינה בים המלח, והא לא עוברים ספינות בים המלח כדאיתא בפסחים (כח). ובשבת (קיח:), וכן עולה בהדיא מפירושו למ"א פט"ו מכלים עיי"ש.

ונחתום בברכת שזכה לראות את נבואת יחזקאל שלעתיד לבוא יצא מביה"ק מעיין וילך לים המלח וירפא את המים המלוחים שבים המלח, כמו שאמרו רז"ל בשקלים (פ"ו, ה"ב) ובקרבן העדה (שם).

מנהג נפילת אפים בהטיית הראש

הנה המנהג מקדמת דנא במרוקו [ובעוד ארצות רבות] בנפילת אפים הוא ליפול על פניו בהטיית הראש, [דהיינו לכסות את פניו בזרועו], ולצערינו אט אט מנהג זה כמעט נשכח, ונשאר רק אצל אחינו האשכנזים, להלן אראה בס"ד שמנהג זה היה בכל הארצות, ונהגו בו בכל קהילות ישראל, והוא המנהג שהיה נהוג במרוקו עד עלותם של בני מרוקו ארצה, [שאז ביטלו מנהגם, מחמת שראו אנשים שלא נוהגים כן].

המנהג הקדום במרוקו היה ליפול על פניו

תחילה אציין מראה מקום למה שכתבתי לעיל שהמנהג במרוקו הקדום היה ליפול על פניו בהטיית הראש, הנה הר"מ אלבאז בספר היכל הקודש (סי' כ"ז) כתב, "נפילת אפים, כבר ביארנו קצת סודה, שחייב אדם בשעת הזווג לשוב לאחריו בג' פסיעות, ולהסתיר פניו מיד בנפ"א [בנפילת אפים-], ולירא מהביט אל הא-להים וכו", וכן כתב מהר"ר כליפא אבן מלכא בספר כף נקי (עמ' נ"ז), "מטים ע"צ [על צד-] שמאל בין בשחר בין במנחה", [וראה שם שהאריך שזהו דלא כהרמ"א], וכן מבואר מדברי מהר"ר עמנואל מאנסאנו מהעיר פאס [שנת תצ"ט] בס' דברי הימים של פאס [מהדורת בניהן] שכתב, "ונפלנו על פנינו וקרינו המזמור כנהוג", וכ"כ בקיצור שו"ע (טולידאנו, דיני נפ"א, או' א') "כשנופל על פניו נהגו להטות ע"צ שמאל", וראה עוד בקונטרס נפלה נא לרבי און אברהם הכהן סקלי שליט"א (עמ' כ"ח - ל"ב) שליקט מפי ספרים וסופרים על מנהג מרוקו בענין זה, והביא שם כמה עדיות על הגר"ש משאש זצ"ל שהיה נופל על צידו השמאלי לגמרי, ולא רק בהטייה בעלמא, ובס' עצי המערכה (מערכת נ', עמ' ק'). [אלא שבס' נהגו העם (תחנן ונפ"א, או' א') כתב, "חסידים ואנשי מעשה היו מטים עצמן על צד שמאל בנפילת אפים כמנהג שהזכיר מרן (סי' קל"א, ס"א), ועיין כף החיים (שם או' ל'), ובנתיבי עם (שם), עכ"ל, ומבואר לכאוי שזהו רק מנהג חסידים ואנשי מעשה, אכן ראה בשו"ת מנהגי עלמ"א (א', סי' י"ז) שכתב שהיו ב' מנהגים במרוקו, עיי"ש].

בכל קהילות ישראל נהגו כן

ועתה אביא שבכל קהילות ישראל נהגו כן לדורותיהם, ובטרם אאסוף כעמיר גרנה השיטות בזה, אציין שהמנהג ליפול על פניו נפסק בשו"ע (סי' קל"א, סעי' א') שכתב, "כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל", ובשלמי ציבור (עמ' שנ"ח) כתב, "כתב מרן בשולחן ערוך נהגו בנפילת אפים להטות על שמאל, וכן הסכים בזה הרב האר"י ליפול על צד שמאל בין בשחרית בין בשאר תפלות, והוא הנכון על פי פי סודם של דברים", הרי שבין לדעת השו"ע ובין לדעת האר"י ז"ל יש ליפול על פניו בלא שום חשש, וכע"ז כתב ג"כ הגאון רבי אברהם אזולאי בהגהותיו על הלבוש (קל"א, או' ג') דמנהגנו להטות על צד שמאל לעולם, כי כן דרך השוחט להרביץ הבהמה על צד שמאל.

גם צאצאו מר"ן החיד"א בספרו קשר גודל (סי' י"ט, או' תס"ג), כתב בפשיטות שיפול על פניו בנפילת אפים על יד שמאל, ובספר מנהגי החיד"א (דף פ"א)

הביא מספר לקט הקציר (כת"י) שהעיד שהחיד"א עצמו היה נופל על פניו, וכלשונו שם, 'ואני הכותב אברהם בהיותי בליוורנו שנת ראיתי להרב המופלא חיד"א הי"ו שהיה מטה על צד שמאל', ומבואר שהחיד"א גופיה היה נוהג כמו שכתב בספרו קשר גודל ליפול על פניו, וכיוצא בזה כתב הגר"ח פלאגיי בספרו כף החיים, (סי' ט"ז, או' י"ד) בפשיטות שבנפילת אפים נוהגים ליפול על אפים, ובאמת כן נהגו בכל קהילות ישראל לדורותיהם, וכדלהלן. **המנהג באלג'יר** - כן היה המנהג באלג'יר כמו שכתב בסידור חסד לאברהם (אנקווה, סדר תחנונים, או' י"ג), וכן נראה מדברי מהר"ר יהודה עייאש בקונטרס מנהגי ארגיל (שבסו' ס' בית יהודה). [ואמנם בספר זה השולחן (מנהגי אלג'יר) הביא שרוב הקהל אינם עושין כיסוי פנים, ויש שעושין, אכן בקוני נפלה נא (הנ"ל) ביאר שבתחילה המנהג הקדום היה ליפול על הפנים, ורק נשתנה אח"כ בהשפעת חכמים שונים, אולם אף בזמן זה עדיין לא נתבטל לגמרי].

המנהג בתונס - כן היה המנהג בתונס כמו שהעיד רבי אליהו חיים גז בספר זה השולחן (מנהגי אלג'יר) שכתב, "ומנהגי עירי [תונס] כולם עושין כיסוי פנים קטון וגדול", וכ"כ הגר"מ מאזוז זצ"ל (אור תורה, שנה ל"ג, סי' י"ג) שהמנהג הפשוט בתונס לעשות נפילת אפים ממש, וכ"כ בספר גאולי כהונה (ערך נפילת אפים).

המנהג בטריפולי [לוב] - כן היה המנהג בטריפולי וכמו שכתב מהר"א כלפון בספרו לקט הקציר, שכתב, "וכן ראוי לנהוג ליפול על פניו ולכסות פניו בטליתו", וראה עוד בס' נחלת אבות, ומה שהשיב ע"ד רבי ציון בוארון שליט"א בהסכמתו לספר זה.

מחמת חוסר מקום לא אאריך בהבאת מנהגי כל המקומות, אולם המעוניין לראות עוד שכן הוא מנהג שאר קהילות יעיין בקונטרס "נפלה נא" [הנ"ל], ויוכח שכן היה המנהג גם בתורכיה, יון וארצות הבלקן, ארם צובא, מצרים, ארץ ישראל, ותימן, וכן היה המנהג הקדום בבגדאד.

סיבת הדבר שמנהג זה נתבטל

והנה הסיבה וטעם הדבר שהחל להתבטל מנהג זה ליפול על פניו, לכאורה הוא בגלל דברי הבן איש חי (פרשת כי תשא, או' י"ג) שכתב, "והנה פה עירנו בגדאד יע"א, אין נוהגים להשים פניהם על זרועם כלל הן אדם גדול, הן קטן, הן חכם, הן פשוט, וגם אין שום אחד מכוין למסור נפשו על קדוש השם ולא כונה אחרת אלא רק אומרים המזמור הזה בלחש, ומה שיראים ומפחדים בזה הרבה הוא כי חוששים אל דברי זוה"ק... וכתבתי לידידינו הרה"ג החסיד מהרי"א מני נר"ו להודיעני מנהג קהל חסידים בבית אל יכב"ץ בירושלים ת"ו אם מניחים פניהם על זרועם, וכתב לי אין מניחים פניהם על זרועם ואין משנים משאר התפלה, ויש נותנים טעם לפי דכונות נפ"א ארוכות ולא אפשר על פה ומוכרחים להביט בסידור שבידם, ויש אומרים דהטיית הראש על הזרוע היא עצמה מורה על ירידת הנפש במקום הדין ולכוין להוריד נפשו לעמקי הקליפות כדי לברר, ומאחר דאנחנו מתפחדים להוריד הנפש למקום הקלי' א"כ למה לנו להטות על צד שמאל להורות על דבר זה, עכ"ד נר"ו, ובדאי דטוב שכל אדם ימנע עצמו שלא ישים פניו על זרועו, ולא יעשה שום שינוי כלל. [וראה עוד בס' נתיבי עם (סי' קל"א) שהביא כמה טעמים לביטול המנהג].

המשך המאמר בעמוד הבא

- המשך המאמר מעמוד הקודם

אכן יש להשיב ע"כ כמה תשובות, א. מציינו להרבה גדולים [ואף מקובלים] שהביאו דברי הזוהר ולא חששו לשום חשש. [ראה בכל מה שהבאתי לעיל, ויעוי עוד בכה"ח פאלג'י (שם), ובחסד לאלפים (קל"א, או י'), וביפה ללב (קל"א, סק"ג) בשם היעב"ץ, ובמנחת אהרן (סי' י"ז, סע"ז), פלא יועץ (ערך נפ"א). ב. אפשר שאין הקפידא דוקא בנפילת עצמה, אלא במזמור, וממילא לא הועלנו כלום, אם אומר המזמור ולא מכיון, אף שאינו נופל. [עיי' במג"א (סי' קל"א, סק"ח). ג. עיקר הקפידא דוקא בפסוק הראשון, ולא בכל המזמור. (כ"כ היפה ללב (שם), והשלמי ציבור (נפ"א, סק"ב) בשם השל"ה]. ד. עיקר הקפידא דוקא למקובלים ולא לאנשים פשוטים. [כה"ח (סי' קל"א, ס"ק ל"א), יפה ללב (שם)]. וראה עוד הרחב דברים בענין זה בקונטרס הנ"ל.

דברי הילקוט יוסף, והערה ע"ד

ואסיים בדברי הרב בעל ילקוט יוסף (או"ח ג', מהדו' חדשה, עמ' ש"ב) שכתב, "והנה מרן בשו"ע (סי' קל"א, ס"א) כתב, כשנופל על פניו נהגו להטות על צד שמאל, ע"כ, אולם בזוה"ק (פ' במדבר) מבואר, דהנופל על פניו ואינו מכיון לבו כראוי כשאומר המזמור הנ"ל עלול להסתלק מן העולם בקצור ימים ושנים, ומכאן המקור למנהג הספרדים שעושים בזה שלא כדעת מרן השו"ע, ואין נופלים על פניהם, וכמ"ש בשו"ת זבחי צדק החדשות (ח"ג, סי' ט') דכיון שצריך לזה כונה גדולה, ואין אנו יכולים לכיון כ"כ, לכן שוא"ת עדיף, וכ"כ בכה"ח (פלאג'י סי' ט"ז, או י"ד) שכן מנהג רבים מיראי ה' שאינם נופלים על פניהם, ויעו"ש שהביא עוד דברי הרב בא"ח והרב אליהו מני הני"ל", עכ"ל. [וראה שם עוד בכותרת לזה שכתוב שם, "מנהג קדום נגד מרן, שלא ליפול על פניהם]. והנה כונת דבריו לכאורה הוא להראות שישנו כבר מנהג קדום מאוד שלא ליפול על הפנים, ולכן אע"פ שמר"ן הקדוש כתב שיש ליפול על פניו, כבר נהגו רבות בשנים שלא ליפול, אלא שלענ"ד יש להעיר כמה וכמה הערות, וכדלהלן.

הנה מש"כ "ומכאן המקור למנהג הספרדים שעושים בזה שלא כדעת מרן השו"ע", הנה כבר כתבתי לעיל שאינו "מנהג הספרדים", אלא מנהג בגדאד בלבד שנתחדש קצת לפני תקופת הבן איש חי, ושאר המקומות נהגו כולם בנפילת אפים ללא יוצא מן הכלל, וכמו כן מש"כ שמדברי הזוהר המקור למנהג, הנה מרן הבי' גופיה הביא דברי הזוהר ולא ביטל מחמת כן נפילת אפים, וכן כל הבאים אחריו עד לזמן הרי"ח הטוב אף א' לא ההין בנפשו לבטל המנהג, [ואפי' המקובלים כגון הרש"ש ועוד לא ביטלו המנהג], ובע"כ מוכרח דאף שבזוהר כתוב דיש להיזהר, מ"מ אין זה סיבה לבטל המנהג.

ושוב פתחתי לראות דברי הרב בעל זבחי צדק, ומה מאוד נפלאתי שציין לשם, שכן בדבריו מבואר בהדיא שלא כדברי הרב בעל הילקוט יוסף, ואדרבה לכאוי משם ישנה ראייה להפך, והא לך דבריו שם, "שאלה, מה טעם אין נופלים על פניהם במנחה, תשובה, אנחנו בבגדאד נוהגים שאין עושין נפילת אפים במנחה, והטעם כיון שצריך לזה כונה גדולה ואין אנחנו יכולים".

הרי מבואר שרק במנחה לא היו נופלים על פניהם, ולא בשחרית, ובשחרית יש לומר שהיו נופלים על פניהם, ויתרה מכך י"ל דאף במנחה אין הביאור שלא היו עושים נפילה על הזרוע, אלא שלא היו בכלל אומרים הוודוי, וממילא אין ראייה כלל למנהג זה.

- שאלות שנשאלו בבית ההוראה שואל ומשיב

קנייה בעסק שאינו שומר שבת

שאלה. נשאלתי ע"י אשה אחת שתו"מ, וזה נוסח השאלה, "אשמח לדעת אם החנות בה אני עובדת כבר לא שומרת שבת, אני אמורה להגיד את זה ללקוחות דתיים, או שאני לא אמורה לפגוע בפרנסה של בעל הבית".

תשובה. באופן שהחנות אינה מוכרת דברי מאכל [הטעונים כשרות], אלא דברים אחרים, אם לא שואלים את אותה אשה אם החנות שומרת שבת, או לא, אין לו לומר שום דבר.

מקורות: הנה בעיקר ההלכה שלא לקנות ממקום המחלל שבת, וכגון ביקור באתר נופש, או קנייה ברשת מזון, או נסיעה בחברה המחללת שבת, וכדו', יש לידע שהדבר אינו אסור מדינא מכמה טעמי, שכן אין בו משום לפני עיור, מכיון שבעצם הכניסה עצמה לאתר (ושאר הדוגמאות שהזכרתי), אין בה משום איסור, והיא לא גורמת להם לחלל את השבת, ולא דמי להקונה ממפעל המחלל שבת, ששם הרי הוא מכשילם בלפני עיור, מחמת שהם צריכים ליצר כמות גדולה, וזה גורם להם לעבוד בשבת, ומשא"כ בעניינו, [וכמבואר כ"ז באורך בס' הרימו מכשול יגלניק, (עמ' ש"א, וראה עוד שם בהערה ס"א)].

וכמו כן אין בזה מסייע ביד עוברי עבירה, משום דזה אסור רק במסייע לאותו עובר עבירה בעבירה עצמה, כמו להושיט חפץ לפני הרוצה להוציאו בשבת, (עיי' בזה במשנ"ב סי' שמ"ז, סק"ז), ומשא"כ הכא שבהפעלת האתר בחול אין בו איסור כלל, וכן אין בזה משום מחזיק ידי עוברי עבירה, דזה לא אסור אלא במחזק את ידיו של בעל העבירה בשעה שהוא עובר עבירה ממש, והכא בימות החול אינו עובר עבירה כלל, (וראה בזה בגמ' בגיטין ס"ב, ע"א, ובמשנ"ב שם).

אלא שהורו גדולי הרבנים (ראה בזה בס' כתבוני לדורות, עמ' קכ"ו ואילך בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל, ועוד) שראוי להימנע מלהשתמש בשירותיהם של אותם המחללים שבת, בכדי למנוע פירצת חילול שבת שפשתה בקרב רבים מאחב"י בעוונותינו, וראה עוד בזה בס' משנת איש (ח"א עמ' ס"ה) שהביא את הוראת הגרי"ש אלישיב זצ"ל, שיש להימנע מליקח ת"ת למקום שמחלל שבת, ואפי' באופן שהכניסה היא בחינם משום הרחק מן הכיעור ומן הדומה לו, [אמנם אם לא יצליחו למנוע זאת מההנהלה, וכל ילדי הת"ת יסעו, אין צריך למנוע מבנו שלא ליסע], ועי' בקריינא דאיגרתא (ח"ג, עמ' פ"ב) שהובא מכתב של לנסוע בחברת אל על המחללת שבת, למען יתקדש שם שמים ברבים, (ועיי' בסי' מ"ב או ט', שכן נהג הגרי"ז), ולפי"ז לכאוי היה מקום לומר שיש להחמיר בעניינו.

אכן נראה דמאחר ואינו איסור מדינא, אלא רק תקנה והוראה להילחם בפירצת השבת, אין לאותה אשה לומר לאדם שבא לקנות באותה חנות שחנות זו פתוחה בשבת, מכיון שאינו איסור מדינא, ואין לה להפסיד פרנסתה או פרנסת בעל הבית בשביל זה, ורק אם הגיע מאן דהו ושאל אם חנות זו פתוחה בשבת, יש לה להשיב שכן, אבל בלא זה אין לה להחמיר ולומר, ואדרבה המחמיר בכגון דא, עליו נאמר "חסיד שוטה", כך נראה לקוצ"ד, והשי"ת יצילנו משגיאות אמר כ"ר.

לשאלות בהלכה:

ניתן לפנות במייל-

0583209031y@gmail.com

- מסע בעקבות קהילות הקודש במרוקו

חיי הקהילה בעיר פאס

בשבועות הקרובים נפרסם אי"ה במדור זה קטעים נרחבים מתוך הספר "יחס פאס" לרבי אבנר ישראל הצרפתי זלה"ה, העתיד לראות אור במהדורה חדשה בעז"ה ע"י המכון להוצאת כתבי רבותינו ז"ל [מכון שע"י עמותת דביר ביתך], ספר זה עוסק בקורות יהודי מרוקו, ומשמש כספר יסודי מאוד בכל המחקר בתולדות יהודי מרוקו, הרבה פרטים יחודיים נזכרו רק בספר זה ואינם מופיעים בשום מקור אחר, ומחקרים וספרים רבים שאבו מקורותיהם מספרנו זה, וסמכו על דבריו ללא עוררין כלל.

ספר זה מתאר את קורות יהודי מרוקו מן תקופת הראשונים, אשר כבר בתקופתם אנו מתוודעים לכך שהיו כמה מן החכמים הגדולים ששכנו בארץ זו, ועד לתקופת המחבר, המחבר סוקר את כל התקופות והמהמורות שעברו על היהודים שם בכל הזמנים השונים, ספר זה במטרתו נכתב כאיגרת לחברת כ"ח [על מעלליה של חברה זו יש לכתוב יריעה בנפרד, אך אין כאן המקום], שביקשו מן המחבר שיכתוב להם פרטים אודות היהדות במרוקו, ולכן המחבר מסדר ספר זה בצורת שאלות ותשובות, כלומר השאלות שנשאל מראשי חברה זו, והתשובות שהשיב להם.

ספר - יחס פאס

שאלה ח' - דברים על האנשים הגדולים אשר נקברו שם. **תשובה -** יתבאר להלן כי בית קברות חדשה היא, כי ערו ערו עד היסוד קברות הישנים שנת נת"ק (1790), ונתגלו עצמותיהם הקדושים.

[שאלות נוספות]

שאלה א' - אם היו בני"י בפאס לפני גרוש ספרד. **תשובה -** יתבאר להלן.

שאלה ב' - כמה באו מספרד להתישב בפאס. **תשובה -** יתבאר להלן.

שאלה ג' - היש רבים או מעטים אשר ישבו שם מארץ ערב, ואשר לא באו מספרד. **תשובה -** יתבאר לקמן.

שאלה ד' - הגידו לנו שמות משפחות גדולות ידועות, הבאות מגירוש ספרד. **תשובה -** יתבאר להלן.

שאלה ה' - הזכירו שמות מחברי ספרים ואת כל אשר ידעתם על אודות המחברים, ואת הקורות והתלאות אשר באו עליהן. **תשובה -** יתבאר להלן.

שאלה ו' - הזכירו לנו שמות הספרים אשר נכתבו ע"י גדולי פאס, וע"י רבנים וחכמים ישנים גם חדשים.

תשובה - יתבאר להלן.

שאלה ז' - שלח לנו משנה מכ"י (-כתב יד-) כאשר נמצאו סיפורים על גירוש בני עמינו מספרד, או סיפורים אחרים, ועל תולדות וקורות בני עמינו מעת היותם בפאס, ובערים אחרות ממארכס.

תשובה - יתבאר להלן.

שאלה ח' - שלחו לנו נוסח פזמונים ושירים וסליחות אשר מורגלים בפי אנשי פאס, או בעיר אחרת ממארכס, ואינם מורגלים מחוץ לארץ מארכס.

תשובה - יתבאר קצת להלן לדוגמא.

שאלה ט' - נוסח דברי זכרון הנזכרים בספרי זכרונות של בת"י (-בתי כנסיות-), ונוסח הדברים הנכתבים

על אבני המצבות של בתי החיים, שלחו לי ג"כ (-גם כן-). **תשובה -** הבתי כנסיות הישנים נהרסו כאשר יתבאר, וכן בית הקברות הישנה ערו עד היסוד בה, בשנת נת"ק כאשר נתבאר, והכל חדש ואין כל חדש, תדע שהקבר הישן, הנודע לנו שעודינו מצוין שלא נתגלגלו עצמותיו, הוא קבורתו של צדיק מז"ה מוהר"ר אליהו הצרפתי זצ"ל, שעלה אל האלוקים שנת תקס"ה, כאשר יתבאר.

שאלה י' - ועוד בשאלותי עשירי[ת] וכתבו לי מעת לעת את כל אשר הגון ומתוקן לדעת על עסקי אחב"י (-אחינו בית ישראל-) שבעירכם, ואני אשיב דבר דבור לשולחיו באמת ואהבת צדק ומשפט. **תשובה -** ארפיין נמטייה, ותשואות חן חן לו, על העונה אשר המליך על גדולתו שבשפלנו זכר לנו, ושאלו שאל האיש לנו יקרה נפשינו בעיניו, תיקר נפשו בעיני אלוהים אמן.

שאלה י"א - מה מספר אחב"י שפאס. **תשובה -** יתבאר להלן.

שאלה י"ב - מה מספר אחב"י שבמקנאס, גם כן בצפרו, גם כן תאזא, גם כן דברו. **תשובה -** יתבאר להלן.

שאלה י"ג - מספר התושבים בפאס, ר"ל היהודים שנשארו מן התושבים קודם הגירוש. **תשובה -** יתבאר להלן, ע"פ האומד הגס.

שאלה י"ד - במה מתפרנסים העניים. **תשובה -** יש להם יש להם הקדשות קרקע, ומפרותיו מחלקים פרס קבוע מדי שבת בשבתו לת"ח השרויים בצער כחצי דורו בכל שבוע לגדול, ומשם ואילך פוחת והולך, ולשאר העניים פראנק בכל שבוע והולך ומתמעט, גם יש ישיבה לאיזה ת"ח והמתנדבים בעם מטילים מלאי, גם יש עשרה בטלנים והם עשרה מזקני עם הארץ השרויים בדלי דלות ולומדים תהילים בכל יום בכינופיא, ויש גבאי בכל בה"ד (-בית כנסת-) המקבץ להם פריטי בעת תפילה, ובני קהילתינו משגיחים ומי שיש לו איזה מיחוש וכו', עושה פדיון נפשו, ומחלק צדקה, ויחידי סגולה מחלקים לזמנים בערב פסח, שבועות, וסוכות, עושים נדבה כל בני קהילתנו ומתחלקת לשעתה, ובכסלו עושים נדבה להלבשת ערומים, גם נדבות פרטיות לשלוחי א"י ולעוברים ושבים המסבבים לצורך פרנסתם דשכיחי טובא, ויש מהת"ח שוחטים, וש"ץ, וכותבי שטרות, באופן ציבחר מיכא וציבחר מיכא, ומתפרנסים כל זה בשנים כסדרן, אבל אם יהיה ב"מ (-בר מינ-) איזה יוקר, מתאמצים בני קהילתנו ואזורים חיל לפרנס ענייהם, ובשנתנו זאת התרל"ט שיש יוקר גדול, ששנה המו"ד יותר מתשעה פראנק לתפ"ץ, עשו בני קהילתנו מאב של שנה שעברה עד טבת ג' נדבות, שנתנו הגדולים בנדבה ראשונה כ"ה דורוס לכ"א, ובשניה ג"כ כ"ה דורוס, ובשלישית חמישים דורוס, ושאר העם לערך זה, מלבד ג' פעמים בשבוע, שהגבאין מחזירין לגבות הפת מן הבתים והכל מתחלק, קמח מידי שבת בשבתו, ופת מדי יום ביומו, תהא משכרותם שלימה מעם ה'.

שיעורי תורה ברחבי עפולה

פלאפונים שנאספו לפני השיעור

הלכה לעשכת

מאת הנער היקר אלעד כהן ני"ו [מבוגרי המדרשייה]

מותר לקפל הטלית בשבת שלא כדרך קיפולו, ויש נוהגים לקפלו כסדר קיפולו, ואף על פי שאינם צריכים אותו עוד ליום שבת, ואין למחות בידם, שיש להם על מה שיסמוכו. [חזון עובדיה, ח"ה, עמ' שמ"ג].

גליון השבוע נתרם להצלחת
רבקה בת שרה
בכל העניינים

לתרומות, להשתתפות בפעילות הקודש
ולהקדשת העלון
חייגו 0583209031